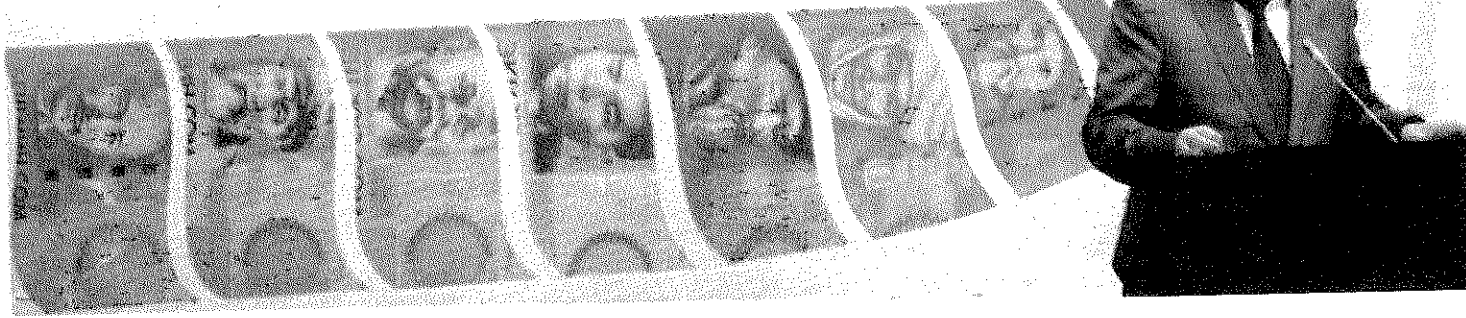

Республикабызда улуттук валюта – кыргыз сомунун 20 жылдыгынын белгиленшин май айындагы урунттуу окуялардан болуп калды. Чынында кыргыз сому 1993-жылдын 10-майында тагдыр чечерлик кыйчалыш учурда кабыл алынган. Албетте, сомду акча бирдиги катары кийирүү оңойго турган эмес. Чочуркоолор абдан күчтүү болгон. Парламенттеги эл өкүлдөрүнүн бир тобу рублден бөлүнүп, сомдун кабыл алынышына караманча каршы чыгышып, “экономикалык кыйроого учурайбыз” деп коркушкан. Багытта жараша түшүнүүчүлүктүн үстөмдүгү өкүм сүрүп, мурдагы Советтер Союзунун мейкиндигинде биринчи болуп Кыргыз Республикасынын улуттук валютасы – кыргыз сому кабыл алынган. Сом кабыл алынгандан кийин ага айрым коңшу өлкөлөрдүн жетекчилери терс пикирде болушкан. Бирок, сом акча бирдиги катары иштей баштагандан тартып эле өзүнүн туруктуулугун көрсөткөн. Ошол убакта айрым скептиктер тез аранын ичинде бир АКШ долларынын курсу 100 сомго жетет деп айтып чыгышкан. Ошондон бери 20 жыл убакыт өттү. Сомдун долларга карата курсу 48 сомдун айланасында сакталып келиши анын курсунун туруктуу сакталып келгендигинен кабар берүүдө. Азыркы учурда кыргыз сому мурдагы Советтер Союзунун мейкиндигиндеги эң туруктуу улуттук валюта болуп калууда. Муну Кыргыз мамлекетинин жетишкендиги катары баалоого жана кыргыз сомунун 20 жылдыгынын белгиленшини ошого татыктуу деп айтууга болот.

Ал эми бул мааракенин алкагында Бишкекте 19-20-майда Эл аралык валюта фондунун, Экономика боюнча Швейцария мамлекеттик секретариатынын, Европа реконструкция жана өнүктүрүү банкынын жана Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын катышуусунда жогорку деңгээлдеги конференция болуп өттү. Анда өткөн жыйырма жылдын сабактары жана тажрыйбалары, келечектеги кооптуу жагдайлар менен артыкчылыктуу багыттар каралган. Конференциянын жүрүшүндө өсүүнү камсыз кылуу үчүн зарыл болгон макроэкономикалык саясат жана структуралык реформалар чараларына айрыкча көңүл бурулду. Анда доклад жасагандар жана анын катышуучулары акыркы жыйырма жылдагы олуттуу жетишкендиктерге, атап айтканда экономикалык өсүштүн жогорку темпине, инфляциянын кескин кыскарышына жана экономикалык саясатты иштеп чыгуу, координациялоо үчүн зарыл

» Маараке

КЫРГЫЗ СОМУ КЫР АШТЫ

болгон институттардын түзүлгөндүгүнө токтолушту. Ошол эле учурда жаратылыш ресурстарына, акча каражаттарынын которулушуна болгон көз карандылык, инфляциянын деңгээлинин өзгөрүп туруусу, доларлашуунун жогорку деңгээлде жүрүп жатышы, социалдык чөйрөнү жана инфраструктураны өнүктүрүү зарылдыгынын болушу, ошондой эле ачык-айкындыктын, отчет берүүнүн жетишсиздиги сыяктуу көйгөйлөрдүн бар экендигин белгилеп өтүштү. Конференциянын катышуучулары келечекте ургалдуу өнүгүү үчүн ишкердик чөйрөсүн өркүндөтүү ишинде алдыга кетүүгө, эл аралык интеграциянын масштабын кеңейтүүгө, жеке керт баштын кызыкчылыгын жок кылууга багытталган реформаларды жүргүзүү керектигине айрыкча басым жасашкан. Конференциянын ишине Кавказ жана Орто Азия өлкөлөрүнүн мамлекеттик органдарынын жана борбордук банктарынын жогорку даражадагы кызмат адамдары, ошондой эле эл аралык уюмдардан, Европада, Азиядан жана АКШдан өкүлдөр катышышты. Конференцияда чыгып сүйлөгөн ЭВФнын директорунун орун басары

Мин Жу, Швейцариянын экономика боюнча мамлекеттик катчысы Мари-Габриэль Инайхэн - Фляйш, Европа реконструкция жана өнүктүрүү банкынын башкы экономисти Эрик Берглоф региондо, анын ичинде Кыргызстанда жеке менчик секторунун өнүгүүсү жана экономиканы диверсификациялоого өбөлгө түзө турган аткаруучу иштерди белгилеп өтүштү.

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын төрайымы Зина Асанкожоева конференциянын ишине региондогу көп сандагы өнөктөштөрдүн жана кесиптештердин катышкандыгына кубангандыгын жана өз ара пикир алышуулар экономиканы көтөрүү, инфляция, социалдык өнүктүрүү маселелеринде пайда алып келе тургандыгын айтты.

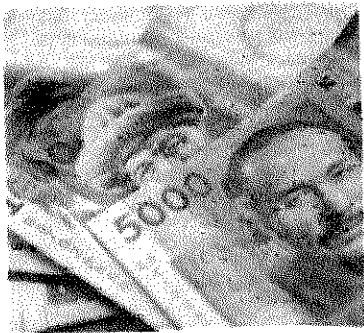
Кыргыз улуттук валютасынын 20 жылдык мааракеси 21-майда Ала-Арча резиденциясында белгиленди. Анын ишине өлкөнүн Премьер-министри Жантөрө Садыбалдиев катышып, сөз сүйлөдү. Ал кыргыз сому эгемендүү Кыргызстандын желеги, гимни, герби сыяктуу эле символдордун бири экендигин жана улуттук ва-

люта Улуттук банкка акча-кредит, валюта саясатын жүргүзүүдө, банк жана төлөм системаларынын натыйжалуулугуна, коопсуздугуна жана ишенимдүүлүгүнө жетишүүдө өз алдынчалуулукту бергендигин жана бүгүнкү күндө кыргыз сомунун улуттук валюта катары туруктуулугун сактап келе жаткандыгын белгиледи. Салтанаттуу жыйында кыргыз сому кабыл алынып жаткан учурда премьер-министр болуп иштеген Турсунбек Чынгышев, Улуттук банктын мурдагы төрагалары Марат Султанов, Улан Сарбановдор чыгып сүйлөшүп, улуттук валютаны кабыл алуу учурундагы кызыктуу жагдайларга жана кыргыз сому кыргыз элине жыйырма жылдан бери татыктуу кызматын өтөп келе жаткандыгын тууралуу кенен баяндамаларын жасашты.

Жыйында чыгып сүйлөгөндөр ылайым сомубуз жүз жашка толсун, муундан муунга ак кызматын өтөй берсин деген өздөрүнүн жакшы каалоо-тилектерин билдиришти.

Абдимухтар АБИЛОВ,
сүрөтү Сабыр АЙЫЛЧИЕВдики

СОМДУН МААНИСИ ДА, МАҢЫЗЫ ДА ТАЗАЛЫК

Сом түрк тилдүү элдердин акча бирдиги болуп келген. XIV кылымда Алтын Ордодо - салмагы 204,8 г турган күмүш кирпичтерди сом деп айтышкан. Бул кирпичтер тыйын түрүндө да жүгүртүлгөн. Сом деген сөз Махмуд Кашгаринин эмгектеринде жолугат. Түрк тилинен которгондо “таза” дегенди билдирет. Таза алтындын кичинекей кирпичтерин да сом деп аташкандыгы тарыхта жазылган. Дегеле сом деген түшүнүк илгери дыйкандардын буудайларын сатып алууда узун ичке күмүштү бөлүп-бөлүп бергенден пайда болгон. Ошол күмүштүн бөлүктөрү сом деп аталган.

➤ Кыргызстан КМШ өлкөлөрүнөн биринчилерден болуп сомду кабыл алган. 1991-жылдан бери үлгүлөрү даярдала баштаган сом, 1993-жылы 10-майда жүгүртүүгө чыккан.

➤ Кыргыз сомун кантип даярдоо, дизайнын иштеп чыгуу боюнча дизайнерлер алгач Түркиянын тажрыйбасын алууну болжолго келтирди. Кийинчерээк ошол кездеги президент Аскар Акаев Англиядан сабак алуу туура болоорун айтып, дизайнерлер англичандардан тажрыйба алышкан.

➤ Сомду иштеп чыгууда тарыхчылар, лингвисттер, дизайнерлер Д.Лысогов жана А.Цыганок иштеген.

➤ Номиналдардын дизайнын

иштеп чыгуу чүчүкулак менен аныкталган. Лысогов 1, 10, 20 сомду иштеп чыкса, Цыганок 5, 50, 100 сомдун сүрөттөрүн тарткан.

➤ Он сомдукка алгач Муратбек Рыскуловдун сүрөтүн коюу пландалып, кийинчерээк ал Касым Тыныстановго алмаштырылган.

➤ Даярдалган эскиздер Өкмөттүн чогулуштарында көрсөтүлгөндө чоң талкуу жаралган. Бирок, акчалардын үлгүлөрүн Голландияга жөнөтүү чечими кабыл алынып, эки жолу Аскар Акаев көргөн соң, голландиялык дизайн-бюродон жактырылып жарыкка чыккан.

➤ Акчанын дизайнын иштеп

чыгууда англиялыктар жана голландиялыктар принтерлердин, электрондук аппараттардын нарчыдыгын белгилешкен. Себеби, биздин дизайнерлер алгачкы эскиздерди гуашь менен тартып, эски машиналардан чыгарышкан.

➤ Кыргыз сомун басып чыгарууга Прибалтика, Франция, Канада, Испания, Түркия кызыктар экендигин билдирген. Акыркы DeLaRue компаниясы-тендерди утуп алып, сомду басып чыгарган.

➤ Мурат Сагымбаев жана Каныбек Турумбековдор сомдун кийинки эскиздерин ойлоп табууга катышып, акчанын үлгүлөрүн жаңы деңгээлге көтөрүшкөн.

Аскар КАКЕЕВ, академик, Улуттук валютаны иштеп чыгуу боюнча комиссиянын мүчөсү:

“Улуттук валютанын кабыл алынышы биздин эгемендүүлүктүн негизги белгилеринин бири болгон. Мен алардын кабыл алынышына катышканмын. Башта валютага кимдердин сүрөттөрүн жайгаштыруу керек деген суроолор туулган. Манасты жайгаштыралы десек, анын сүрөтү жок болуп, биздин маданиятка салым кошкон инсандарыбыздын элестери жайгаштырылып калган. Бир сомдук көп колдонулат деп, ага Абдылас Малдыбаевдин сүрөтүн койдук. Бүбүсараны беш сомдукка жайгаштырдик. Касым Тыныстановду болсо 10 сомдукка койдук. Бирок, ошол учурда элден көп кат келип түшкөн. Эмнеге бүт эле саяктарды коюп жатасыңар деп сындашкан. Биз бул суроого алардын кайсы уруудан экендигин эмес, кыргыз эли үчүн жасаган эмгегин эске алып жайгаштырганбыз деп жооп бердик. Азыр мен студенттерге сабак берем. Кээде жаштарга акчаны көрсөтүп, 10 сомдукта ким бар десем билбей калышат. Бул жакшы көрүнүш эмес. Биз акчаны тааныйбыз дагы, ага жайгаштырылган инсандарды тааныбайбыз? Ошондуктан, окуучуларыма Абдылас, Бүбүсара, Курманжан Датка ким экендигин акчаны көрсөтүп туруп, айтып берем.

Турар КОЙЧУЕВ, академик, Улуттук валютаны иштеп чыгуу боюнча комиссиянын мүчөсү:

“Биз акча бетине бардык региондун тарыхый маданий жерлерин түшүрүүгө аракет кылганбыз. Эч ким унутпа калбасын үчүн баарын дыккат карап чыкканбыз. Негизгиси, саясий фигураларды түшүргөн жокпуз. Акча бетиндеги белгилүү инсандардын сүрөтүн түшүрүүнү Төлөмүш Океев сунуштады, бул эң мыкты чечим болгон. Биз бул ишибиз менен сыймыктанамыз.

➤ Алгач сомдун курсу 200 рублга барабар болгон.

➤ Азыр Кыргыз банкнотторунун жалпы саны 13. Эң кичинеси 10 тыйын болсо, чоңу 5000 сом номиналындагы банкнот.

Алардын беттеринде кыргыздын улуттук белгилери, сыймыктанар аймак-жайлары жана чыгаан уул-кыздарынын элестери түшүрүлгөн.

Жазгүл КЕНЖЕТАЕВА